

מתורתו של רבינו מרן רבי שלמה פיישר זצוק"ל

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי (כה, ב).

בילקו"ר ר"פ תרומה בשם תנדב"א (פרק יז), וכיון שקיבלו ישראל מלכות שמים בשמחה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, מיד אמר הקדוש ברוך הוא למשה דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה.

יבואר עפ"ד הגמ' בכתובות (סב, ב) מעיקרא כתיב תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מוכן לשבתך (שיבאו לארץ ואה"כ יבנו לו מקדש. רש"י), ולבסוף כתיב ועשו לי מקדש (במדבר. רש"י). ופירש"י, שאמר להרחיק זמן הופתו, והזר וקרבה מרוב חיבת כלתו.

ונראה שהוא מדה כנגד מדה לישראל שהקדימו נעשה לנשמע, וכמ"ש ע"ז בגמ' (שבת פה, א), עמא פויזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, וזה היה מרוב השתוקקותם לאביהם שבשמים.

ויובן בזה מ"ש בשחש"ר פ"ב, ויען כל העם קול אחד, עד היכן עמד להם אותו הקול עד (דה"ב ה, יג) ויהי כאחד למהצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד. פי', דכתיב התם כי מלא כבוד ה' את בית האלהים, ואז נתמלא דיסקוס של ירח, והיו אז הנשואין כמתוכנן מראש. תביאמו ותטעמו וגו' מוכן לשבתך ודו"ק.

ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו (כה, י).

בגמ' יומא (עב, ב), כתוב אחד אומר ועשית לך ארון עץ וכתוב אחד אומר ועשו ארון עצי שטים, מכאן לת"ח שבני עירו מצווים לעשות מלאכתו. היינו שנתייחדה עשיית הארון למשה, יותר משאר כלי המשכן, אלא שעשאוהו בשליחותו.

וצ"ב, מה נשתנה הארון משאר הכלים.

והנה בגמ' סוף כתובות (קד, א) באשכבתא דרבי איתא, דבר קפרא אמר אראלים ומצוקים אהזו בארון הקדש. ופי' מהרש"א, דנקט ארון ולא ס"ת, כי הנשמה היא הס"ת, אבל החידוש היה ברבי שגם גופו היה כולו קודש, והיה ארון קודש כי זיכך גופו ביסורים ולא נהנה מעוה"ז באצבע קמנה, כמש"ש (ובזה יובן משרז"ל, ביום שמת רבי במלה כהונה. כי גופו היה מוזכך ואכמ"ל).

ובזה יובן מה שסמכה הגמ' מיד אחר מאמרו של בר קפרא את המאמר, בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו ואמר שלא נהנה וכו'. ולכא"ו תמוה, דהרי הכא קיימינן כבר לאהר מותו, והיה צ"ל המאמר הזה קודם, כד עסקינן בשעת פטירתו ע"ש בגמ'. אלא הענין דסמכוהו לכאן לפרש מ"ט קרי ליה ארון הקודש וכפירוש מהרש"א ודו"ק.

ועפ"ז יובן שפיר מפני מה נתייחד מעשה הארון למשה, כי הרי משה נתקדש גופו וכדתניא (יומא ד, א) משה עלה ונתקדש ונתכסה בענן. ולכן נתייחד בעשיית הארון הרומז אל הגוף שהוא נרתיק הנשמה וכנ"ל.

והנה התוס' בע"ז (יא, א) תמוה עמ"ש בגמ' הנ"ל, שאמר רבי שלא נהנה מעוה"ז באצבע קמנה. והרי אמרו בע"ז (יא, א), שני גוים בבטנך זה רבי, שלא פסק מעל שלהנו צנן והזרת וכו'. ותירצו, אוכלי שלהנו היו רבים. היינו, שלעצמו לא נהנה כלום, ואילו לאהרים נתן בעין יפה כל מעדני עולם. והוא מדה והיפוכה. שטבע האדם שהוא פורן, שהוא נהנה גם לעצמו. והכילי, מקימן גם לאהרים. אלא שכ"ז הוא באדם הנמשך אחר מדותיו שלא יתכן אצלו דבר והיפוכו, אבל לא כן הת"ח המוזכך גופו ומשליט השכל על המדות, דשפיר יכול לאהזו החבל בשני ראשיו.

וז"ש בארון (מגילה ג, ב), מקום ארון אינו מן המדה. דלעצמו אין תופס מקום, ואילו לאהרים להראות חיבתך, אוי ויארכו הכבדים (יומא נד, א) ונושא את נושאיו (סוטה לה, ב) ע"ש.

אולם מעלה זו, אליה וקוץ בה. כי אם ח"ו לא זכה, אוי הת"ח מרע ליה טפי משאר רשע, כיון שאצלו אין ההנהגה נמשכת אחר המידות באופן טבעי, א"כ שייך אצלו להרשיע טפי, ולאחזו בשני הקצוות לרוע.

ובזה יובן מה שסמכו שם ביומא למאמר הנ"ל, כתיב ועשית לו זר, וקרינן זר. וזה נעשית לו זר, לא זכה נעשית לו זרה. וכן אמרו ז"ל שם, זכה נעשית לו סם היים, לא זכה נעשית לו סם המות. כי הת"ח אם לא זכה, גרע טפי מרשע ע"ה וכנ"ל.

ועי' צ"ח (סנהדרין כו, א) מ"ש בביאור הכתוב במשלי (יז, טו), מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם. כי האוחז החבל בשני ראשיו לרע, דמלמד סנגוריא על הרשע בשעה שמלמד חובה על הצדיק, הוא תועבת ה'. עי"ש.

ועשית שנים כרבים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת (כה, יח).

כתב רבינו בחיי, לכן כתיב שנים ולא שני, דלשון שני מורה על ההשתוות. וכן דרשינן שני שעירים, שני כבשים, שתי צפרים. ואם היה כתוב שני כרובים היה במשמע שיהיו שוים, ובאמת קי"ל שהיו אחד בצורת זכר ואחד בצורת נקבה, ע"כ. וכ"כ בס' מנחה בלולה וס' העמק דבר.

ותמה ע"ז בס' תורה תמימה, שהרי באותה סוגיא בגמ' יומא (סב) התם גופא בעי למידרש נמי שנים דגבי תמידין לענין השתוות, אלמא שאין חילוק, ע"ש.

והנה בפרשת שופטים (יז, ו) כתיב על פי שנים עדים וגו' יומת המת. ולהלן (יט, טו) הוא אומר, על פי שני עדים וגו' יקום דבר. ונראה לבאר עפ"ד הגר"ח הלוי ז"ל בכתביו בחידושי מס' כתובות, דחלוקין דיני ממונות מדיני נפשות, דבד"מ יש על כל אחד מן העדים שם עד, אלא דגזה"כ דבעינן שנים, משא"כ בד"נ, עד אחד אין עליו שם עד כלל. ולפי"ז א"ש השינוי, דהנה הפרשה הראשונה מיירי בד"נ, כדכתיב יומת המת. ואילו הפרשה השניה מיירי בד"מ, והנה בד"מ כתיב שני עדים, פי', שכל אחד מהם נקרא עד, ובעינן שני עדים, משא"כ בד"נ שע"א אין עליו שם עד כלל, אפסקיה קרא ואמר, ע"פ שנים עדים, כלומר, שנים, שני אנשים, שביחד נעשים עדים ודו"ק.

וה"נ הכא, אילו נאמר שני כרובים, היה במשמע שכל אחד מהם יש עליו שמו, אבל עכשיו שנאמר שנים כרובים, משמע, שכל אחד לבדו עדיין אין עליו שם כרוב, אלא דוקא בהתחברותם יחד אוי חל עליהם שם כרובים, שאז נשלמת צורתם. והיינו, משום שאחד מהם זכר והשניה נקבה, שנמצאת צורתן נשלמת רק בהתחברם יחד. ומעתה לא דק רבינו בחיי בלשונו, אבל כונתו רצויה ול"ק קו' התור"ת.

ובכעדה"ט כתב, שנים כרבים וגו' ופניהם איש אל אחיו. כמו שני חברים שנושאין ונותנין בדברי תורה, ע"כ. וי"ל הכי נמי כאן בתלמוד תורה, דבשנים דוקא נשלמת צורתן, שכלא מספר שנים אין שלמות צורתן וכנ"ל.

ועשית שנים כרבים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת (כה, יח).

בבעל הטורים, שני כרובים בגימ' אברהם יצחק יעקב. וקשה, הלא שלשה הם.

אך הענין כמש"ש בעה"ט עוד, ארון אותיות נורא, והיינו, כי ב' הכרובים כנגד אברהם ויצחק (כ"פ כרוב בגימ' אברהם יצחק). ואילו הארון, שהוא אותיות נורא, כנגד יעקב, בסוד הגדול הגבור והנורא. והוא הוא משרז"ל עה"פ (בראשית יז, כב) ויעל אלהים מעל אברהם שהאבות הן הן המרכבה.

ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרבים אשר על ארון העדת את כל אשר אצוה אותך אל כל בני ישראל (כה, כב).

ברש"י ס"פ תצוה (כט, מב), כתב וז"ל, עולת תמיד לדורותיכם. פתח אוהל מועד לפני ה'. אשר אועד לכם שמה. יש מרבתינו לומדים מכאן, שמעל מזבח הנחשת היה הקב"ה מדבר עם משה משהוקבע המושכן. וי"א מעל הכפורת, כמו שנאמר, "ודברתי אתך מעל הכפורת", עכ"ל. ותימה גדולה. הך מ"ד שמעל מזבח הנחשת היה מדבר, היאך הוא מכחיש מקרא מפורש ודברתי אתך מעל הכפורת. ופלא שלא עמדו ע"ז המפרשים.

ונראה ליישב, בהקדם מש"כ רש"י ר"פ ויקרא, וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר, צא ואמור להם דברי כבושין, בשבילכם הוא נדבר עמי, שכן מצינו, שכל ל"ה שנה שהיו ישראל במדבר כמנודים, מן המרגלים ואילך, לא נתייחד הדבור עם משה. ובגמ' ב"ב (קנא, ב) כתב הרשב"ם וז"ל, שכל ל"ה שנה לא היה דיבור אל משה פה אל פה ככתבתי. אבל אם הוצרכו לדיבור, כגון במעשה דקרה וכו', היה מדבר ע"י מלאך או באו"ת וכו', והדוחק מבוואר. ובגמ' א"א סוף תענית חלק בתוקף על דברי הרשב"ם וכתב והלילה לומר כן.

אלא נראה, בהקדם פירוש הפסוק ודברתי אתך מעל הכפורת וגו' ואת כל אשר אצוה אותך וגו'. וכתב א"ע, ומעם וי"ו "ואת כל אשר אצוה" ככה הוא. מלת ודברתי משרת בעבור אחרת. כאילו כתוב ודיברתי אתך וגו', ולא הוזכר הדבר המדובר. והמעם, שאדבר אתך להודיעך סודי ולהשיב על שאלתך. ודיברתי את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל, עכ"ל.

ובאמת, מפורש בירושלמי פ"ב דע"ז, ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם וגו'. אותי ואותי יש דברים שאמר לי ביני לבין עצמי, ויש דברים שאמר לי לומר לבניו. וא"כ י"ל פשוט, דמה שאמרו דל"ה שנה לא נתייחד הדיבור עם משה, הכונה לדבור זה המיוחד לו, שהיה הקב"ה מודיע לו סודו ומדבר עמו דברים אישיים. אבל מה שנאמר לו לצוות את בני ישראל, דבור זה לא פסק מעולם. והשתא מובן מה השבח לישראל. דאי קאי על הדברים שנאמרו לו לצוות את בני ישראל, מה שייך לומר בשבילכם הוא נדבר עמי, פשיטא מאי קמ"ל, וק"ל.

ומעתה שנתברר שהיו שם שני מיני דיבור, הרי שפיר י"ל, דמ"ד מעל מזבח הנחשת היה מדבר, הכונה היא לדברים שדבר עמו לצוות את בני ישראל, שזה שייך לדבר בהו"ן. משא"כ הדברים האישיים והסודיים דבר עמו בפנים מעל הכפורת. ולא גרס הך מ"ד "ואת" ואילו החולקים ס"ל, ששני מיני הדיבור היו מעל הכפורת וכדברי האבן עזרא.

ויומנתקו הדברים לפמש"כ במקו"א (מאמר עשר קדושות וקדושת ירושלים), שהדיבור של חיבה למשה שייך להיות מעל הכפורת, משא"כ הדיבור לצוות את בני ישראל שייך להיות מעל מזבח הנחשת. שע"י

הקרבת באה הנבואה. כדרך שמצינו ביעקב ושאר נביאים, שהזמינו נבואה ע"י הקרבת קרבנות.

ועיין בילקוט סוף קהלת, בקש קהלת להיות כמשה וכו'. יצאת בת קול ואמרה לו, וכתוב יושר דברי אמת, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. והד אמר, בנביאים לא קם, אבל במלכים קם. אלא מה אני מקיים בקש קהלת וכו'. ובפשוטו כוונת הך מ"ד לומר, דבאמת היה שלמה כמשה. וה"ז לומר כן. אלא ה"פ, הך מ"ד ה"ק, אי משום קרא דלא קם עוד נביא כמשה לא איריא. דשפיר י"ל בנביאים לא קם אבל במלכים קם, אלא מטעם אחר פשוט שלא היה שלמה כמשה. שהרי בנוב וגבעון לא היה ארון ורק מזבח, (וארך הזמן הזה נ"ז שנה כמניין מזבח), א"כ מה שכתוב (מ"א ט, ב) "וירא ה' אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון". בא הכתוב לומר, כשם שבגבעון הרי על כרחך הייתה הנבואה מעל למזבח, ולא כמשה, אף נבואה זו הייתה כמותה, ולא כנבואת משה, ודו"ק.

מיהו הארז"ל כתב צפ' תרומה, שלמה נלוץ מרע"ה. וז"ל ככל אשר אני מלכה חונק כן תעשה דימי שלמה. וצוה"ק צפ"א למשפטים כתב וז"ל, שלמה המלך הוא סוד הת"ת, שהשלוש שלו, הוא יסוד. והנה הוא חספסקריה המאירה ששום חסם לא זכה זה רק משה לבדו. ולא ראה את הת"ת עצמה בודאי, כי חס בסוד ההיכלות לילייה עכ"ל. והנה כבר הוצגו צפ"ס ט"ו מאמר התיקונים תכ"א לאמוראים בנג"ת. והנה (קהלת ז, ג) אמרתי לחכמה והיא כחוקה ממני ר"ת אמורל ודו"ק.

ועשית את המזבח עצי שטים המש אמות ארך והמש אמות רחב רבוע יהיה המזבח ושלוש אמות קמתו (כו, א).

בגמ' פ"ק דכתובות (י, ב) מזבח – מזיח ומזיח, מחבב מכפר. ונראה שהוא כנגד ד' מיני קרבנות. האמת מכפר, עולה מחבב, שלמים מזיח, ואילו אשם שתולה מן היסורים הוא מזיח, פי' מסיר ומזיח.

ועשית קרנתיו על ארבע פנתיו ממנו תהיין קרנתיו וצפית אתו נחשת (כו, ב).

לפית אותו נחשת. לכפר על עזות מלת, שנאמר ומלאך נחשת (לש"י). וקשה, דכל הכפרות של בגדי כהונה אמרינן בערכין דהוי כפרות לדורות. וא"כ צ"ב, מ"ש כפרה זו שבמקדש היה מזבח אבנים ולא מצופה נחשת. ועו"ק דבערכין (פז, א) איתא דציין מכפר על עזות מצח ולא פרכינן אמאי בעינן שתי כפרות כדרך שאמרו שם על לשה"ר. וי"ל, דהא דמזבח החיצון כמשכנן מכפר על עזות מצח, היינו עזות מצח של כל ישראל שהיתה כדור המדבר כמש"כ דור סורר ומורה, ממרים הייתם מיום דעתי אתכם וכו', משא"כ ציין מכפר על עזות מצח של יחיד ודו"ק.

מאמר המזח והלב (ב)

של עין. והוא תמוה, אם כבר עושיין ארון של זהב מבחוץ וארון של זהב מבפנים, ארון של עין שבאמצע למה לי. ובעלי התוס' תירצו, כדי שלא יכבד על נושאיו יותר מדאי. והוא דחוק, שהרי גם עכשיו היה כבד מאוד. וזה לשון הא"ע, כתוב כי שלשה ארונות היו ויש לתמוה על הכבודות, עכ"ל. ונראה ליתן מעם נכון לדבר.

כי הנה בגמ' סוכה (ה, א), כל הכלים שעשה משה נתנה בהן תורה מדת ארכן ומדת רחבן ומדת קומתן. כפורת, מדת אורכה ומדת רוחבה ניתנה, ומדת קומתה לא ניתנה. צא ולמד מפהות שבכלים וכו'. דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מהכשר כלי. ולכאורה תמוה דכפרות נמי אינה אלא הכשר כלי, שהרי אינה אלא מכסה לארון. ואף הכרובים שעל הכפורת בפשוטו של דבר הם הכשר כלי, שהם מסמלים משמר של כבוד לארון שבו נתונים לוחות העדות. וכמו שאמרה"כ "היו הכרובים פורשי כנפים למעלה סוככים ככנפיהם על הכפורת". והיינו, כי לוחות העדות הלא הם הדבר הקדוש והנעלה ביותר שיש לישראל, שנכתבו באצבע אלהים, ומשום כך צריך להיות הרדה גדולה על שמירתן. (ועיין בחינוך מצווה צו,

כפרת תרומה (כה, כא) "ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך". וכתב ע"ז רש"י, לא ידעתי למה נכפל. שהרי כבר נאמר (בפסוק מז) "ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך". וע"ש מה שנדחק לתרין, ובאמת תמוה עוד שעשה הכתוב הטפל עיקר והעיקר טפל. שהרי הלוחות הם העיקר והכפורת טפל, ולמה התחיל בכפורת בלשון עיקר ונתת את הכפורת וגו', וגמר בלוחות בלשון טפל, ואל הארון תתן את העדות וגו', הלא דבר הוא.

ועד"ז יש לתמוה על מה שכתוב להלן (כו, לג), והבאת שמה מבית לפרוכת את ארון העדות. והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים. ונתת את הכפורת על ארון העדות בקדש הקדשים. הלא מכיון שהכפורת נתונה על ארון העדות, וכבר נאמר שהארון יהיה בקדש הקדשים, א"כ פשיטא שהכפורת ג"כ תהיה בקדש הקדשים, ומה ענין ההדגשה המיוחדת שהכפורת תהיה בקדש הקדשים.

והנראה בזה, כי הנה על הפסוק ועשו ארון עצי שטים, הביא רש"י דברי הגמ' (יומא עב, ב), שלשה ארונות עשה בצלאל, שנים של זהב ואחד

שלא להוציא בדי הארון מהטבעות. משרשי המצווה, לפי שהארון משכן התורה והוא כל עיקרנו וכבודנו וכו' פן נהיה צריכים לצאת עם הארון לשום מקום במהירות וכו', יעו"ש. וי"ל זה בלשון אהרת קצת, להיות חרדה גדולה על שמירתו ולכן צריך להיות הבדים מוכנים, שאם ח"ו תארע סכנה יוכלו מיד להצילו ללא שהיות). ובא וראה איזו חרדת אלהים הייתה כשנשבה הארון בימי עלי. (וזה עניין "כרובים" שהם "שומרים" כמו שכתוב בפרשת בראשית, "וישכן מקדם לג"ע את הכרובים לשמור"). א"כ נמצא דהכפורת עם הכרובים, הכל בגדר הכשר כלי לארון העדות, ואמאי קרי לה לכפורת כלי.

אבל האמת היא כי שתי בחינות הן. כי מלבד הבחינה הפשוטה הנזכרת שהארון עיקר והכפורת והכרובים משמשיין לארון, הנה יש בחינה הפוכה, שהכפורת עם הכרובים עיקר, ואילו הארון עם הלוחות הם בבחינת משמשיין לארון. והוא מקרא מפורש בתורה, "ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים", וכתוב "ופניהם איש אל אחיו", ופירש רשב"ם (ב"ב צט, א) דוגמת היבת זכר ונקבה האוהבים זה לזה, סימן שהקב"ה אוהב את ישראל. ובגמ' יומא (נד, א) ראו חיבתכם לפני המקום וכו'. אלא שאין הנבואה והדביקות בין שני הכרובים אלא ע"י לוחות העדות שבארון. אבל מ"ם נחשב בבחינה זו הארון עם הלוחות שבתוכו כמשמשיין לכפורת וכרובים. משל למה הדבר דומה, לאו"ת, דכתיב (שמות כה, ל) "ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים". ופירש רש"י, הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החושן, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו, ובמקדש שני היה החושן, שא"א לכהן גדול להיות מחוסר בגדים, אבל אותו השם לא היה בתוכו. ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט, שנאמר "ישאל לו במשפט האורים", עכ"ל. והנה בוודאי השם המפורש קדוש ונעלה לאין ערוך מאבני החושן, אבל אם נבוא לחקור מי כאן עיקר התכלית, בוודאי התכלית הם האבנים שנשאלים בהן. תדע, שאין אומרים נעשה חושן לצורך שם המפורש אלא אומרים, נעשה שם המפורש לצורך החושן. (עיי' בפ"ג דע"ז מ"ה, אין אומרים נעשה מרחץ וכו'). וכמו שהבאנו המשל ממלך ועם, ודאי המלך חשוב ונעלה לאין ערוך מן העם והכל חייבים בכבודו ומוראו, אבל אין אומרים נעשה עם לצורך המלך, אלא אומרים נעשה מלך לצורך העם.

וכבר הארכנו לעיל במחלוקת הקדמונים מה נחשב עיקר תכלית ושלמות באדם. שלדעת הרמב"ם עיקר השלמות היא השלמות השכלית. ואילו הבאים אחריו נחלקו עליו, כי אמנם מוחא איהו שליט ורכיב על לבא (וזהו פ' פינחס רכד, א) והוא המלך שבאיברים (שבת סא, א). אבל לא מפני כך נאמר שהוא העיקר והתכלית. אלא העיקר הוא שלימות ותמימות הלב. וכדתנן (אבות פ"ב מ"ט), איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם וכו' רבי אלעזר אומר לב טוב. ובסנהדרין (קו, ב), בשני דרב יהודה כולה תנויי בנזיקין וכו', ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא. ורב יהודה שליף מסאני ואתי מטרא, ואנן צווחין וליבא דמשגח בן. אלא קוב"ה ליבא בעי, דכתיב "וה' יראה ללבב".

וז"ל הרמב"ן ר"פ תרומה, סוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר וכו'. כי אלהי ישראל יושב הכרובים (מ"ב יט, טו), כמו שאמר (יהוואל י, יט) וכבוד אלהי ישראל עליהם מלמעלה וגו'. ואדע כי כרובים המה וכו'. וכתוב על הארון (ש"ב ו, ב), להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו וכו'. כי השם יושב הכרובים.

ובפסוק כ"א, ונתת את הכפורת עם כרובים וכו', כדי שיהיה לי כסא כבוד. כי אני אוודע לך שם ואשכין שכינתי עליהם. ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים, בעבור שהוא על ארון העדות. והנה הוא כמרכבה אשר ראה יהוואל וכו', כי הם כסא עליון וסוככים על העדות שהוא מכתב אלהים עכ"ל הרמב"ן.

והנה, כדי שיתבוננו ויבינו כי מלבד הבחינה הנגלית, שארון עיקר וכפורת הכשר ומשמשיין לו, ישנה גם בחינה הפוכה, שהכפורת והכרובים עיקר והארון עם הלוחות שבו הם הכשר ומשמשיין לכרובים, שע"י הארון והלוחות השכינה שורה על הכרובים, ציווה השי"ת לעשות שלשה ארונות – ארון של זהב מכווץ שלא עליו נשענת הכפורת, שהרי הוא היה כולט

ועולה למעלה מן הכפורת כזר זהב סביב, ואילו הכפורת נשענת על הארון התיכוני שהיה של עץ. והנה אדם הרואה לפניו ארגו של עץ ועליו מכסה של זהב, מבין כי ודאי אין עושיין מכסה של זהב לארגו של עץ. אלא ודאי יש כאן איזה מתקן של זהב, והוא עומד על מושב וכסים של עץ. וכך יבואו להתבונן כי יש כאן בחינה שהכפורת עיקר ואילו הארון והלוחות, עם כל רוממותם וקדושתם, אינם אלא משמשיין לכפורת.

ומעתה מיושבת היטב תמיהת רש"י על הכפילות, וכמו"כ תמיהתנו על הלשון שעשה הכתוב הכפורת עיקר והעדות טפל. כי באמת בתחילת הפרשה עשה הכתוב עיקר מן העדות, וכתב "ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך". אבל עכשיו בא הכתוב להדגיש את הבחינה הנוספת שיש בארון וכפורת, שהכפורת עיקר והארון הכשר. ולכן כפל ואמר "ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה, ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך". וכמו"כ א"ש ההדגשה המיוחדת על נתינת הכפורת בקה"ק.

והנה במאמר השבת והמשכן כתבנו וז"ל: באבן עזרא פ' תרומה (כה, כא) כתב, וז"ל: ויש לתמוה למה לא הזכיר מזבח הקטורת. והתשובה בדרך משל, כי הכבוד לא ימוש. על כן הארון דמות כסא. והנה מנורה ושלחן ערוך. על כן לא הזכיר מזבח הקטורת וכו' עכ"ל. וכונתו בזה לרמוז למה שנאמר גבי אלישע (מ"ב ד, ו) "נעשה נא עליית קיר קמנה ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה". והיינו, כי ד' כלים אלו הינם רהיטיו האישיים של האדם במעונו (וסמנך משכ"ן – מטה שלחן כסא נר). והנה המשכן הוא כביכול מעונו הפרטי של הקב"ה ולכן יש שם הארון, שהוא במקום כסא, ומנורה ושלחן. משא"כ מזבח הקטורת אינו שייך למערכת זו ולכן, להדגיש הקשר בין הכלים האלה, הרחיקה התורה עניין הצווי על המזבח וכתבתו במקום אחר, ודו"ק.

ועיין בחידושי רבינו חיים הלוי הל' עבודת יוהכ"פ וז"ל, ונראה דדעת הרמב"ם דהיכל גופיה דינו הלוק. והואות שעל הפרוכת וכו' דינן כפנים וכו' והואות המזבח עצמו דינן כחוץ, עכ"ל. ובגליונות החזו"א תמה, היאך אפשר לומר חידוש כזה בלי מקור. אך הנה מצאנו מקור לזה בדברי הא"ע, דהלך ההיכל שבו עומדים המנורה והשלחן שייך לקה"ק. כי ג' כלים הללו הארון והמנורה והשלחן מערכת אחת היא. ואין זה סותר למה שכתוב "והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים", דזהו דווקא בהסתכלות מן החוץ אל הפנים, שמותר להיכנס עד הפרוכת. משא"כ בהסתכלות מן הפנים אל החוץ, משתרע קדש הקדשים מעבר לפרוכת עד לאחר המנורה והשלחן. וא"ש בזה הלשון והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש וגו', לכם ולא לו (ובמשך חכמה נדחק בזה). ודו"ק היטב. (ועניין ב' הסתכלויות הנ"ל מתבאר במאמר "עשר קדושות וקדושת ירושלים").

ולכאורה דברינו תמוהים. שהזכרנו פרשת אלישע, והלא שם מוזכרים ד' כלים, ואילו כאן הזכירו רק שלושה, והיכן המטה? אבל באמת לק"מ, דכשם שהארון דמות כסא, הוא גם דמות מטה. והדבר מפורש במקרא (מ"ב יא, ב) "ותקה יהושבע וגו' את יואש וגו' אותו ואת מניקתו בחדר המטות", ופירש"י בעליית בית קדש הקדשים וכו' וקורא אותה חדר המטות על שם "בין שדי ילין". והיינו, כי ב' בחינות הן בהשראת השכינה על הכרובים, בחינה אחת כמלך יושב על כסא, וע"ז נאמר תמיד במקרא יושב הכרובים. ובחינה עליונה ונשגבה יותר שהארון בבחינת מטה, וכמ"ש בין שדי ילין.

והמבין יבין, כי ב' בחינות אלו מקבילות לב' הבחינות הנ"ל בארון וכפורת. אם הארון עיקר והכפורת טפל, או איפכא, שהכפורת והכרובים עיקר והארון טפל, ודו"ק.

והנה במדרשי רז"ל מצינו ב' מיני משלים. הרא, שהקב"ה התן כביכול וכנס"י כלה. ואפריזן זה ביהמ"ק וכמו שהאריך הפייטן בקינות למ"ב. והשני שהתורה כלה וישראל החתן. וכמשרז"ל במ"ר ר"פ תרומה משל למלך שהיתה לו בת יחידה וכו' כך אמר הקב"ה לישראל, נתתי לכם את התורה, לפרוש ממנה איני יכול וכו' בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו וכו'. והן הן שתי הבחינות הנ"ל וק"ל.

הערות בענייני הפרשה

מלוקט מפנקסי רבינו מרן רבי שלמה פישר זצוק"ל

בפרשת תרומה (כה, ו) שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים.

וכתבו בעלי התוס', תימה שכל הפרשה בצרכי בנין הוין מפסוק זה שהוא צורך שלהן גבוה, ואינו אומר חטים ללחם הפנים וכבשים לתמידין ועצים למערכה. וי"ל ששלתן צורך בנין הן, שמן המשחה שבו נמשחו ונתקדשו כל כלי המשכן וקטרת נמי שכן דרך מלכים שמבשמן להם הבית קודם שיכנסו לתוכה וכ"ש לפני מ"ה הקב"ה כו', ושמן למאור שכן דרך המלכים להדליק נר לפניהם קודם שיכנסו לבית וכו'.

ומבואר דב' דברים הללו הם חלק מצורת המשכן ולא עבודות בעלמא.

ובכתבי הגרי"ז (סי' ק"מ) תירץ על מה שהקשו לו למה נאמר שמן למאור ובשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים בפרשת נדבת המשכן הא מתרומת הלשכה היו צריכים לבא, דהכא מיירי על נרות וקטורת של ז' ימי המלוואים, דבשבעת ימי המלוואים מבואר ברמב"ן (ס"פ פקודי) הדליקו הנרות והקטירו קטרת סמים, ומתרומת הלשכה שמביאין מהם הקרבנות הוא מאחד בניסן, ולכן על ז' ימי המלוואים הצטרכו לנדבה מיוחדת. ושאלוהו דלפ"ז הרי גם קרבנות היו צריכים להכתב בפרשה זו, ונשאר בצ"ע.

וי"ל ב' התירוצים יחד, דעל השאלה למה הוזכרו כאן נתרין כבעה"ת, דהשמן והבשמים הוו מצורת הבית, ועל השאלה הרי באים מתרומת הלשכה נתרין כהגרי"ז, דמיירי בו' ימי המלוואים שאז לא באו מתרומת הלשכה, ולכן הוצרכו לנדבה מיוחדת. והשתא א"ש מ"ט לא חשב קרבנות, דנהי דלא באו מתרומת הלשכה אלא מנדבות, אבל לא חשב הפסוק אלא דברים שהם מצורת הבית (ומאידך גיסא מה שבאמת השמן והבשמים באין לדורות מתרומת הלשכה הוא משום שיש בהם גם תורת קרבן).

ונמצא לפ"ז דקטרת שהוקטרה בו' ימים המלוואים ל"ה כענין קטרת שלדורות.¹

וא"ש בזה מש"כ במק"א (עי' דרשות בית ישי סימן כ"ח הערה ה') הטעם שלא הוזכר ציווי עשיית מזבח הפנימי עד ס"פ תצוה משום שלא שימש בתפקידו בשעה שהי' ראוי לשמש. דהנה כתב רש"י פרשת שמיני (ט' י"א) עה"פ ואת הבשר ואת העור שרף באש. לא מצינו הטאת היצונה נשרפת אלא זו ושל מלוואים וכולן ע"פ הדיבור עכ"ל, ונראה דהגדר בזה דכיון שנשרפה, ש"מ שבעצם היתה זו הטאת פנימית, אלא הוראת שעה היתה להזות דמה על המזבח החיצון דייקא. והטעם לזה י"ל פשוט, כי הרי היה עומד ליפול אש מן השמים על המזבח החיצון ולאכול את העולה ואת החלבים, וזה היה סימן לירידת השכינה. ואח"כ מאש של המזבח החיצון היו נוטלים גחלים להכניס למזבח הפנימי לקטרת שהרית וערבית (יומא מ"ג כ'), וא"כ א"א היה לחלוק כבוד למזבח הפנימי קודם לירידת האש מן השמים על המזבח החיצון. ואין המזבח מתקדש אלא בקטרת כדתנן במנחות (נ, א), וא"כ כל זמן שלא הקטירו לא הו' ². וכתבנו שזהו הטעם שלא הוזכר מזבח הפנימי עד ס"פ תצוה, משום שלא שימש בתפקידו בשעה שהיה ראוי לשמש. וקשה דהרי כל ז' ימים המלוואים כבר הוקטר עליו, ולמש"נ לא היה זה חינוך, שהיה הקטורת בגדר אחר.

הרמב"ם (פ"ד מעשה"ק הל' י"ב) כתב, אין הנודר ולא המתנדב חייב עד שיהא פיו ולבו שוין וכו', בנדרים ונדבות אינו צריך להוציא בשפתיו כלום אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום חייב, כיצד, גמר בלבו שזו עולה או שיביא עולה הרי זה חייב להביא שנא' כל נדיב לב יביאה בנדיבות לב יתחייב להביא וכו' עכ"ל.

¹ ועיין משך חכמה (לט, לג-לה) עה"פ ויביאו וגו' ואת קטרת הסמים וז"ל, לעיל לו, כט ויעש וגו' ואת קטרת הסמים טהור, צ"ב, הא קי"ל דכל מעשה הקטורת צריך להיות בקודש, ואם פישטמה בחוץ או בכלי הול פסולה וכו', וצ"ל כהרמב"ן שהך ויקטר עליו קטרת סמים קאי על שבעת ימי המלוואים שהקטיר משה, שהיה זר ולכן התפטמה שלא במשכן, ואז היה דינו כממה, ויעויין תוס' ע"ז לג, א. עכ"ל.
² מיהו אשכחן עוד הוראת שעה שקטרת הנשיאים הוקטרה בחוץ, וזה הרי כבר היה מיום הח' ואילך. ושמו משום קרבן נחשון שהיה בו כיום הח' ועדיין אי אפשר היה להקטיר על הפנימי לכן הוקטרו כולם בחוץ, וצ"ע.

ודקדקו האחרונים (עי' ושב הכהן סי' י"ח וזכר יצחק סי' נ"א וש"א בשינוי קצת) דהא דהקדש חל במחשבה היינו רק שמחוייב להביא, דאומר הרי עלי הוי חייב גברא, ולא שחל ההקדש ממש במחשבה, ולכך הביא הרמב"ם הפסוק כל נדיב לב יביאה, משא"כ בהל' תרומות (פ"ד הל' מ"ו) כתב הרמב"ם המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר וכו' לא אמר כלום וכו', הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כלום הרי זו תרומה שנא' ונחשב לכם תרומתכם במחשבה בלבד תהיה תרומה.
ותימה, א"כ היכי אמרינן בשבועות (כו, ב) דתרומה וקדשים הוו ב' כתובים הבאים כאחד, הלא אי הוי כתיב הקדש לא הוי ידעינן תרומה מינה וצ"ע.

בפרשת תרומה (כו, כו), ועשית בריחים וגו' המשה לקרש צלע המשכן, פירש רש"י, אלו המשה, שלשה הן, אלא שהבריה העליון והתחתון עשוי משתי התיכות, זה מבריה עד חצי הכותל וזה מבריה עד חצי הכותל וכו', נמצא שעליון ותחתון שנים שהן ארבע, אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכותל, עכ"ל.

ותמוה, כיון דאפשר לעשות בריח כנגד כל הכותל, למה נצרך לחלק העליון והתחתון לשתי התיכות.

והנראה בהקדם דברי הגר"ח הלוי (הלכות עבודת יוהכ"פ), וז"ל, דדעת הרמב"ם דהיכל גופיה דינו חלוק, והואות שעל הפרוכת שהוא מן המזבח הפנימי ולפנים, דינם כפנים וכו'. והואות המזבח עצמו דינן כחוץ. ובגליונות החוץ"א שם כתב, תימה, דלמה השמיטו בגמ' לפרש דבר רב הערך כזה וכו', לחלק ההיכל גופיה מה שלא מצאנוהו בשום מקום וכו'. [העיר חכ"א, דבאמת מצינו מקור ליסודו של הגר"ח בדברי רש"י (זבחים פ"ג א') ד"ה או דילמא רחמנא שווייה שני מקומות דכתיב ביה יציאה ודו"ק].¹

וביאר הדבר, כי ההיכל וקה"ק מתחלקים לשתי מערכות, מן הפנים אל החוץ ומן החוץ אל הפנים. מצד המערכה מן הפנים אל החוץ הארון והשלחן והמנורה הם מערכת אחת, שהם כביכול רהיטוי האישיים של הקב"ה במעונו בקה"ק. ומצד בחינה זו קה"ק משתרע מחוץ לפרוכת עד מעבר לשלחן ולמנורה. ומהבחינה השניה מן החוץ אל הפנים ההיכל וכליו מסתיים בפרוכת, ומהפרוכת ולפנים קה"ק כחלק בפנ"ע.

[וא"ש בזה מש"כ (כו, לג) והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קדש הקדשים, ותמה המשך חכמה, מה הלשון אומרת והבדילה הפרוכת לכם. ולפמש"נ א"ש, דבא לומר לכם ולא לוי ית', דרק בהיבט מן החוץ אל הפנים הפרוכת מבדלת בין הקודש ובין קה"ק. משא"כ מצדו ית' בהיבט מן הפנים אל החוץ, קה"ק משתרע מעבר לפרוכת עד לאחרי השלחן והמנורה. וא"ש נמי בזה, מה שמודגש בר"פ תצוה, 'באוהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן וגו', וכמו"כ בפרשת אמור (כד, ג) 'מחוץ לפרוכת העדות באוהל מועד יערוך אותו אהרן וגו'. ומה הסי' שיערוך את הנרות לפני ולפנים עד שהוצרך הכתוב לומר שלא יעשה כן אלא יערכם מחוץ לפרוכת. אכן לפמשנ"ת שפיר ס"ד שהמנורה והשלחן צריכים להיות לפני ולפנים כמו הארון, דמערכת אחת היא, ודו"ק].

והשתא מובן שפיר, דמבחינה אחת ההיכל כולו אחד, וכנגד זה הבריה התיכון ארכו כנגד כל הכותל, אבל מצד הבחינה השניה חלוק ההיכל לשניים, וחציו הפנימי שייך ללפני ולפנים, כמ"ש הגר"ח. וכנגד זה היה בריח אחד מבריה עד חצי הכותל ובריה שני מבריה לחצי הכותל השני, ודו"ק.²

¹ ונראה עוד דמקראות מפורשין מסייעין לדעת הרמב"ם, דהפרוכת מישך שייכא אל הארון. דכתיב (מ, ג) וסכות על הארון את הפרוכת. ומפרשינן בגמ' (סוכה ז, ב) דניכוף בה פורתא (למעלה פורתא יעשה כעין גג ממוקצתה. רש"י) דמחוי כסכך. ולחלן (מ, כא) וישם את פרוכת המסך ויסך על ארון העדות. ובס"פ במדבר בנסוע המחנות כתיב, והורידו את פרוכת המסך וכסו בה את ארון העדות.
² ועי' גם דרשות בית ישי מאמר המה וחלב.